

PROGRAM
PROMOCJA
JĘZYKA POLSKIEGO

Miłosz jak świat **Czesław Miłosz** **(1911-2004)**

Czesław Miłosz, 11.05.1995, Mediolan, fot. Leonardo Cendamo / Getty Images/link:
<https://culture.pl/pl/tworca/czeslaw-milosz> [dostęp 30 III 2022 r.]

Podróżny świata..., czyli kilka słów o biografii

– urodził się 30 czerwca 1911 roku w Szetejniach na Litwie, zmarł 14 sierpnia 2004 w Krakowie.

polski poeta XX wieku, prozaik, eseista, tłumacz, dyplomata, wieloletni profesor literatury słowiańskiej w Uniwersytecie Kalifornijskim w Berkeley i profesor Uniwersytetu Harvarda w Cambridge.

Odnaczony przez Instytut Jad Vashem tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata.

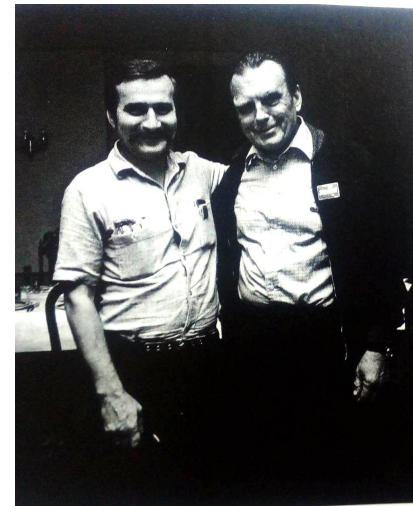
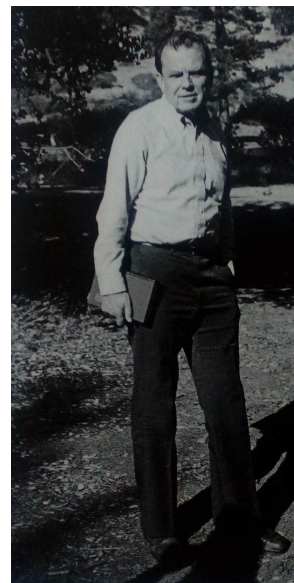
Debiut: wiersze „Kompozycja” i „Podróż” w czasopiśmie „Alma Mater Vilnensis” (1930), pierwszy tom: *Poemat o czasie zastygłym* (1933).

Poeta emigracyjny:

od 1951 mieszkał we Francji, w latach 1960–1993 mieszkał w Stanach Zjednoczonych, w 1993 wrócił do Polski.

Cz. Miłosz w wieku 2 lat.
A. Franaszek, *Miłosz. Biografia*, Kraków 2012,
[wklejka - fot. 7.]

Cz. Miłosz i Lech Wałęsa, 1981.
A. Franaszek, *Miłosz. Biografia*, Kraków 2012,
[wklejka - fot. 63].

Cz. Miłosz w Berkeley, 1980,
A. Franaszek, *Miłosz. Biografia*,
Kraków 2012, [wklejka - fot. 57].

Poeta na Litwie, nad Niewiażą, lata 90. XX w. A. Franaszek, *Miłosz. Biografia*, Kraków 2012, [wklejka - fot. 67].

Doświadczenie dzieciństwa spędzonego blisko rzek: Niemna, Niewiaży sprawiło, że ważnym motywem tej poezji jest **rzeka jako metafora rzeczywistości, nurtu życia i odbicie heraklitejskiej rzeki** (panta rhei). Poezja Miłosza to też zapis olśnienia światem przyrody i pochwała istnienia, która jest hymnem przeciw śmierci.

Poeta urodził się tuż przed I wojną światową, na pograniczu kultury litewskiej i polskiej (z pochodzenia Litwin, z narodowości Polak pod panowaniem cara Rosji, ochrzczony). **Dorastanie w wielokulturowej i wielojęzycznej przestrzeni (język polski, litewski, rosyjski, jidysz), miejscu współistnienia kilku religii (prawosławia, katolicyzmu, judaizmu) ukształtowało w nim postawę pełną otwartości i przekonanie, że wielokulturowość stanowi o bogactwie człowieka.**

Studia uniwersyteckie w Wilnie i późniejsze podróże do Paryża, spotkania z krewnym, poetą Oskarem Miłoszem, kształtują jego poglądy na twórczość - **tylko poezja zakorzeniona w kulturze, filozofii, nauce, religii, unikająca literackiej mody może służyć człowiekowi.**

Przeżycia I i II wojny światowej budują przekonanie, że **poezja powinna ocalać prawdę, pamięć i wartości.**

Dla Miłosza oznacza to **szukanie “formy bardziej pojemnej,/ Która nie byłaby zanadto poezją ani zanadto prozą”.** **Jego twórczość: bogata i różnorodna formalnie, stanowi wewnętrznie złożoną całość - dzieło poety.**

Nagroda Nobla w dziedzinie literatury

Czesław Miłosz odbiera Nagrodę Nobla, 1980 r. Fot. SIPA / EAST NEWS

Nagroda Nobla za „bezkompromisową wnikliwość w ujawnianiu zagrożenia człowieka w świecie pełnym gwałtownych konfliktów”. 10 grudnia 1980 roku nagrodę wręczył król Szwecji Karol XVI Gustaw.

- ❑ **“polityczny” Nobel?** Akademii Szwedzkiej zarzucano, że to wybór polityczny, związany z Wydarzeniami Sierpniowymi w Polsce.

- ❑ **Z wykładu noblowskiego:** “Stanowię częstkę literatury polskiej, która jest stosunkowo mało znana w świecie i trudna w przekładach. **Zwrócona ku historii, zawsze aluzyjna, wiernie towarzyszyła i towarzyszy ludziom w trudnych chwilach. [...] Reprezentować tutaj taką literaturę - to okazywać pokorę wobec miłości i braterskiego poświęcenia tych, których już nie ma”.**

Reakcja na nobla: „Ta korona spada mi na uszy, za duża...”

Cz. Miłosz, S. Kisielewski, Sztokholm. 1980 r.
A. Franaszek, *Miłosz. Biografia*, Kraków 2012, [wklejka
- fot. 61.]

„Kiedy dostałem Nagrodę Nobla, to już całkowicie straciłem kontrolę i tylko włosy wydzierałem z głowy, dowiadując się, kim jestem w oczach innych.

Zawsze uważałem siebie, na przykład, za poetę dość hermetycznego, dla pewnej nielicznej publiczności.

I co się dzieje, kiedy tego rodzaju poeta staje się sławny, głośny, kiedy staje się kimś w rodzaju Jana Kiepury, tenora, albo gwiazdy futbolu?

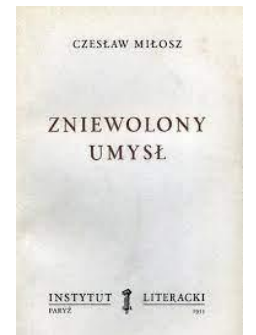
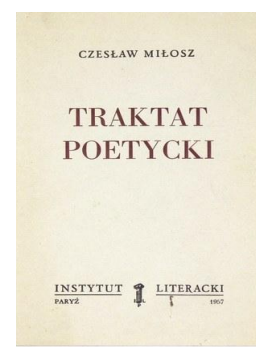
Naturalnie, powstaje jakieś zasadnicze nieporozumienie”...

[Cz. Miłosz, *Autoportret przekorny. Rozmowy z Aleksandrem Fiutem*, Warszawa 2003 - fragm.]

Czym jest poezja, która nie ocala/ Narodów ani ludzi?

[C. Miłosz, *Przedmowa*, tom: *Ocalenie*]

- ❑ *Traktat poetycki* (1957) - utwór w którym poeta stara się odpowiedzieć na pytanie, jaka poezja jest możliwa w świecie, w którym panuje nihilizm? Ten swoisty "traktat" teologiczno-polityczny, nawiązujący do licznych tekstów kultury, w tym Biblii, jest diagnozą duchowej sytuacji współczesnego człowieka.
- ❑ *Ziemia Ulro* (1977) - zbiór esejów, jedna z najważniejszych książek Miłosza, czytana łącznie z poezją staje się rodzajem duchowej biografii Miłosza. **To fragmentaryczny tekst, w którym pozornie oddzielne eseje łączą się w opowieść o problemach nowoczesnego człowieka przeżywającego kryzys egzystencji, rozdartego między potrzebą duchowości i racjonalnością nauki, rozumem a wiarą i doświadczeniem postępu a pragnieniem metafizycznego ładu.** Tytułowa 'Ziemia Ulro' to "kraina duchowych cierpień, jakie znosi i musi znosić człowiek okaleczony" (tytuł pochodzi z poematu Williama Blake'a, utworu *Jerusalem. The Emanation of the Giant Albion*). Inspiracją do napisania esejów poeta czerpie z twórczości Williama Blake'a, Lwa Szestowa, Mariana Zdziechowskiego, Emanuela Swedenborga.
- ❑ *Zniewolony umysł* (1953) - zbiór esejów, **studium fascynacji intelektualistów reżimem komunistycznym i mechanizmem ich uwikłania we współpracę z władzą, ukazaną jako zniewolenie umysłu.** Miłosz ukazał problem na przykładzie biografii twórców: Alfya (Jerzy Andrzejewski), Bety (Tadeusz Borowski), Gammy (Jerzy Putrament) i Delty (Konstanty Gałczyński).

Który skrzywdziłeś

Który skrzywdziłeś człowieka prostego
Śmiechem nad krzywdą jego wybuchając,
Gromadę błaznów koło siebie mając
Na pomieszanie dobrego i złego,

Choćby przed tobą wszyscy się skłonili
Cnotę i mądrość tobie przypisując,
Złote medale na twoją cześć kując,
Radzi że jeszcze jeden dzień przeżyli,

Nie bądź bezpieczny. Poeta pamięta
Możesz go zabić - narodzi się nowy.
Spisane będą czyny i rozmowy.

Lepszy dla ciebie byłby świt zimowy
I sznur i gałąź pod ciężarem zgięta.

Washington D.C., 1950

United States Information Agency (USIA) we współpracy z partnerami prywatnymi stworzyła polityczne show pt. „Żeby Polska była Polską”. To symboliczny gest poparcia dla narodu polskiego oraz ruchu Solidarność po wprowadzeniu w Polsce stanu wojennego.

Źródło: Let Poland be Poland, US Embassy Warsaw (YouTube),
link: <https://www.youtube.com/watch?v=jgb0CTsYnQ0>

***Campo di Fiori* Czesław Miłosz**

W Rzymie na Campo di Fiori

Kosze oliwek i cytryn,
Bruk opryskany winem
I odłamkami kwiatów.
Różowe owoce morza
Sypią na stoły przekupnie,
Naręcza ciemnych winogron
Padają na puch brzoskwini.

Tu na tym właśnie placu
Spalono Giordana Bruna,
Kat płomień stosu zażegnał
W kole ciekawej gawiedzi.
A ledwo płomień przygasnął,
Znów pełne były tawerny,
Kosze oliwek i cytryn
Nieśli przekupnie na głowach.

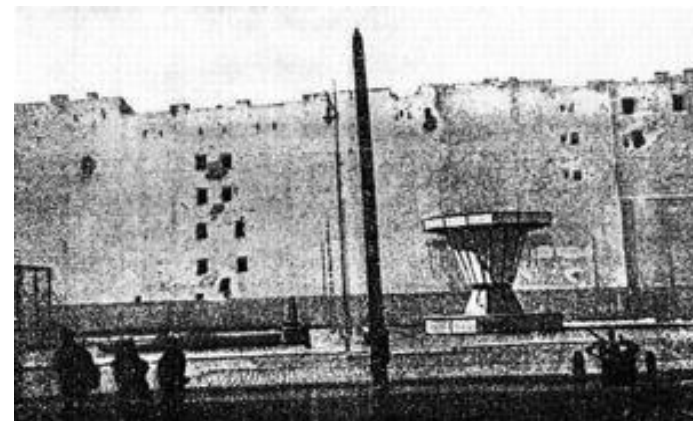

Campo di Fiori - rynek i posąg Giordano Bruno

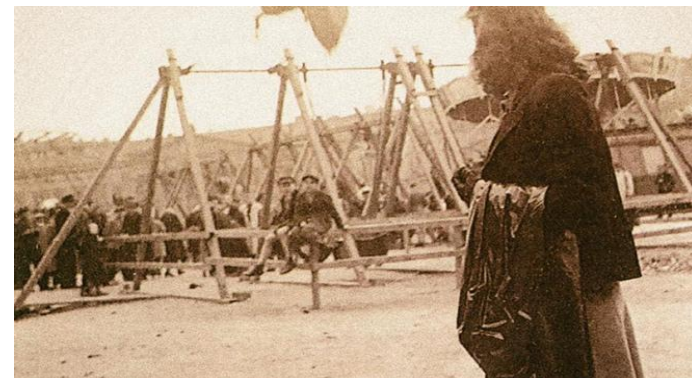
Fot. Zagubieni w Rzymie. Spacerownik po Wiecznym mieście, CC BY,
link: <https://zagubieniwrzymie.pl/w-poszukiwaniu-campo-de-fiori/> [28 III 2022 r.]

Wspomniałem Campo di Fiori
W Warszawie przy karuzeli,
W pogodny wieczór wiosenny,
Przy dźwiękach skocznej muzyki.
Salwy za murem getta
Głuszyła skoczna melodia
I wzlatywały pary
Wysoko w pogodne niebo.

Czasem wiatr z domów płonących
Przynosił czarne latawce,
Łapali skrawki w powietrzu
Jadący na karuzeli.
Rozwiewał suknie dziewczynom
Ten wiatr od domów płonących,
Śmiały się tłumy wesole
W czas pięknej warszawskiej niedzieli.

Karuzela przy ul. Bonifraterskiej, Warszawa 1943.
Fot. "Tydzień" nr 4 (4 sierpnia 1946 r.), Tomasz Szarota, *Karuzela na Placu Krasieńskich*, link:
http://polish-jewish-heritage.org/pol/Feb_04_Karuzela_na_pl_Krasieńskich.html [28 III 2022 r.]

Karuzela na rogu ul. Długiej i placu Krasieńskich w Warszawie, [1943?] Fot.
JanLissowski / "Tygodnik Powszechny"
Link: <https://www.tygodnikpowszechny.pl/nasza-wina-nasza-wielkosc-146294>
[dostęp: 28 III 2020 r.]

**Morał ktoś może wyczyta,
Że lud warszawski czy rzymski
Handluje, bawi się, kocha
Mijając męczeńskie stopy.
Inny ktoś morał wyczyta
O rzeczy ludzkich mijaniu,
O zapomnieniu, co rośnie,
Nim jeszcze płomień przygasnął.**

**Ja jednak wtedy myślałem
O samotności ginących.
O tym, że kiedy Giordano
Wstępował na rusztowanie,
Nie znalazł w ludzkim języku
Ani jednego wyrazu,
Aby nim ludzkość pożegnać,
Tę ludzkość, która zostaje.**

tragedia Żydów polskich - śmierć Giordana Bruna

powtarzalność historii

milczenie, obojętność obserwatorów - wobec tragedii

samotność ginących

Już biegli wychylać wino,
Sprzedawać białe rozgwiazdy,
Kosze oliwek i cytryn
Nieśli w wesołym gwarze.
I był już od nich odległy,
Jakby minęły wieki,
A oni chwilę czekali
Na jego odlot w pożarze.

**I ci ginący, samotni,
Już zapomniani od świata,
Język nasz stał się im obcy
Jak język dawnej planety.
Aż wszystko będzie legendą
I wtedy po wielu latach
Na nowym Campo di Fiori
Bunt wznieci słowo poety.
Warszawa – Wielkanoc, 1943**

Zmysłowość, witalizm codziennego życia

zwykłe życie – obok ludzkiej tragedii

pamięć to obowiązek etyczny

poezja to świadectwo pamięci

poeta upomina się o skrzywdzonych

Bibliografia

1. A. Franaszek, Miłosz. Biografia, Kraków 2012.
2. J. Błoński, Miłosz jak świat, Kraków 2011.
3. C. Miłosz, Wiersze wszystkie. Wydanie drugie uzupełnione, Wydawnictwo Znak, Kraków 2015.
4. Informacje o źródłach internetowych podają adnotacje na slajdach.